

# ANG

# "PAPEL-DE-HAPON"

(KARUGTONG)

SA bisa at kasaganaan ng *papel-de-hapon*, lahat ng naibigang bilhin ng Hapon sa Pilipinas ay matitigas na loob ang napalambot, maiilap na napaamo, at di-kakaunting dating wala ang nagsipagmilyunaryong bigla.

Datapwa, may ilang pangyayaring waring balintuna, at nakapagtataka. Malalim na palaisipan itong mahirap maturingan kahit na ng mga pinunong hapon na ring may-kagagawan.

Ganoon nang kasagana sa pananalapi, na gaanumang ibigin ay mayroon, at makagagawa ng hanggan sa bilang na walang hanggan; nguni't nangyayari pa rin, kung bakit, hanggang nang mga huling buwan dito ng kapangyarihang hapon, ay lalong nagpakaiiba-ibayo ang kanilang mga kabalalasan.

Nang-iilit ng mga palay at bigas sa mga magsasaka at naglalakbay. Nananamsam ng mga gulay, bungang-halaman, lamang-lupa, at balanang naaani sa mga pananiman. Nanghaharag at nandadahas sa pagkuha ng mga isda sa mga palaisdaan, sa mga bangka, daungan at pamilihan. Nanghuhuli't nagpapahuling sapilitan ng mga hayop na papatayin, gaya ng baka, kalabaw, kambing, baboy, manok, at iba't iba pa. Nananamsam ng lahat ng uri ng mga sasakyan: sa mga dagatan at ilog, mga lantsa, kasko, bangka; sa katiha'y mga automobil, trak, kalesa, dokar, karitela, kariton, bisikleta, pati na pus-kart. Nagpa-paalis na sapilitan ng may-ari sa malalaki't magagandang bahay na matitirhan, at ang mga kahit mahahalaga't maririkit na kasangkapan, kung di nangagamit ay ipinanggagatong lamang. Umuupa sa mga manggagawang lalaki ng piso hanggang dalawang piso sang-araw; sa mga babai'y sansalapi muna hanggang naging tatlong salapi; na, nang una'y nangabibigyan ng bigas tigsasanggatang, na kinala-kalahati na lamang nang malaon, hanggang nawala na nang lubusan. Bukod sa lahat ng iyan, nagpairal pa ng sapilitang pagpapagawa sa mga lalaki, at pati na sa mga babae, sa pama-

magitan muna ng mga samahang "neighborhood", bago sa pamamagitan ng panghaharag sa mga naglalakad sa daan, na wala nang upa'y wala pang pakain, at karamiha'y isinasakay sa mga trak, dinarala kung saan-saang pagawaang-hukbo, at sa mga nadala'y di-kakaunti ang mga di na nakauwi sa kani-kanilang tahanan, at maanong ang mga mag-aanak na naiwan ay nagkabalita man lamang.

Anó pa ang kailangang gumawa ng gayóng mga pambabalasubas sa isáng bayan pa namáng pinaamo, gayóng lahat namá'y mababayaran ng kung gaano ang ibig ng nagpápabayad, at wala namáng ipamamayad kundi *papel-de-hapon* lamang? O ang saring budhi na rin nilá ang nag-uutos na huwag magpahalata sa mga pilipino ng walang-takdang kasaganaan sa pananalapi; o talagáng di nilá mapaglabanan ang sumpung ng damdaming mapanlupig at mapandahás sa bawá't lupaíng mátuntungán, upáng mapaamo ang mga tao sa pamamagitan ng gutom at máibuyó sa paggawa ng mga kasalanang sukat niláng mādahilán sa pagpaparusa ng sari-saring pahirap at kamátayan.

Isá pang kabalintunaang nápakahirap ipaliwanag sa mga nangyayari noón, ay ang kung bakit habang gumagamaw sa kabi-kabila ang gayóng pananalapi, ay lalo namán dumarami ang mga taong, dahil sa gutom ay nangabubuwal at túluyan nang nábuurul sa mga tabíng-daán; lalong dumarami ang mga babai't batang nagháhalungkat sa mga básurahán ng anó mang bagay na mapupulot at máipapasal sa bibíg at sa hungkág na tiyán; lalong sumisidhi ang hilig at lakás ng loób sa pagnanakaw, di lamang ng magugulang nang lalaki, kundi pati na ng kababaihan, at lalo pa ng kabataan.

Sa mga sasakyáng laging siksikan, sa mga simbahan, sa mga pamilihan, at saán pa man may tipunán at gitgitan ng maraming tao, ay nároo't namámayaning hari ang mandurukot. Sa mga

pámilihan at tindahan, ay di lamang pang-araw-araw, kundi pang-oras-oras na halos ang mga hagarán, na pagkakatuus-tuos, ay isang munting bangus, isang niyog iláng saging, o iláng taling gulay ang naging sanhi ng paghahagarán at sigawan, na pag nagkátayo'y may napahalo pang ilang putók, isáng patáy at iláng nasugatang waláng kasalanan.

Bakit noón, na wala nang litis-litis kung parusahan ng kamátayan ang magnanakaw, ay lalo namang nagpakarumami ang mga nabuhay at naging dalubhasa sa pagnanakaw?

Lahát ng himpilan ng pulisya ay púnuan sa napipiít na naghihintay ng paglilitis sa húkuman. Araw-araw ay may násasalubong o násusundan sa mga lansangan, na parang katay-katay na mga isda sa pagkakábit-kabit ng tali sa mga bisig, inihahatíd o kina-kaón sa húkuman ng mga sandataháng pulís, at siyamnapu sa bawá't sandaán ay kabataang buhat sa lalabindalawahín hanggang lalabingwaluhíng taóng gulang. Ayon sa isáng hukóm sa Maynila, na nákausap ng sumusulat nitó, sa pagkakásiksikan at sa gutom sa mga kúlungan ng pulisya sa ibá't ibáng himpilan, ay 25 sa bawá't 100 bilanggo ang namamátay buwan-buwán, na di na ina-abot ng araw ng sa kanila'y paglilitis, at ang siyamnapu rin sa bawá't sandaán ay náhuli't nása-sakdal sa pagnanakaw, pandurukot, pang-uumít, panunuba, panghaharag, pagwawaldas ng mga salapi o hiyápi na nátitiwala sa kanilá, at ibá pang uri ng sala sa ariarian ng ibá.

Isipin na lamang na ang lahat nang yaón ay nangyari at ginawa ng isá't isá, dahil na dahil lamang sa *papel-de-hapon*!...

\* \* \*

ISANG batás ang nálagda noón, na nag-aatas sa Pámahalaán ng "Republika ng Pilipinas" na magbukás ng isáng Pambansang Lagakáng-Salapi, na pamámagatáng "Central Bank of the Philippines". Inakalang ito'y isáng paraáng makalulunas sa balintunang súliranin

ng "gutom sa gitna ng kasaganaan."

Tigib na tigib ng salapíng *papel-de-hapon* ang Bank of Taiwan, ang Philippine National Bank. Bayung-bayóng kung magpasok at maglabás ang umaagos na dami ng tao araw-araw sa mga tinurang bangko. Mámimili't nagbibili ng mga bahay, lupa, kasangkapa't ibá pang ariarian; mga mángangalagal mga taumpamahalaan, mga maypáupaháng bahay o sasakyan, mga kawaní at manggagawa, patí na mga hamak na mánlilinis-sapatos lamang, ay madalás na nagkakáagawán pa't siksikan sa hapág na lagdaan ng mga tseke at sa hanay ng mga maglalagak o kukuha ng mga lakos-lakos, bungkus-bungkos at bayung-bayóng na *papel-de-hapon*.

Subali't bakit pa kayrami-rami sa mga lansangan ng naglaboy na pulube, at sa mga bangketa'y nakalugayák na kalung-kalong at naliligid ng iláng anak na súgatin at para nang patpat ang mga kawatán sa kapayatán, saka araw-araw'y may nangabubuwal sa gutom at nangababangkay na sa mga tabíng-daán?

Sa harap ng ganitóng kalagimlagim na mga pangyayari, ang ating mga dalubhasa sa pananalapi ay nangatuluyang maniwala at magpatibay, na habang hindi nasasapa ang gayóng pagbaha ng mga *papel-de-hapon*, ay lalong maaanod sa laot ng pagdarálita at pagkalunod ang sambayanán.

At ang Central Bank nga ang siyáng nápanukalang mabisang panugpo sa katiwalián. Sa kapangyarihan nitóy mapakíkialamán at matátakdaán ang pakatákatabay na pagpapalabás ng mga salapíng waláng-pananágutan. Ang mga *papel-de-hapon* ay unti-unti, aniláng, matutubós o mapápalitan ng mga salapíng, kahit *papel* ding yari't galing sa Hapón, ay masasabing *dyinwain* na, pagka't magkákasariling taták-pilipino at panánagután na ng "Republika ng Pilipinas".

Ang Kágawarán ng Pananalapi nitó ay nagpagawa na ng mg huwaráng salapíng - papel, na banghay-banghay sa mga halagáng lilimahíng séntimos, sasampuín, (*Nasa pahina 21 ang karugtong*)

Ni LOPE K. SANTOS

## Ang Kuros Na . . .

(Karugtong ng nasa pahina 4)

buo ang loob at matatág sa kanyang pasiya. Dahil dito ay bumuo ng isáng pangwakás na akala at ito ay ang pagsusuplong sa mga hapon na ang amá ng dalaga ay isáng kaalam ng mga gerilya at sapagká't isáng tiktik na kinikilala ay pinaniwalaan siya agád. Ang amá ni Virginia ay dinakip, pinahirapan, ikinulong, at nang hindi pa rin umamin sa ibinubuhay na kasalanan ay pinatáy sa kabundukan. At pagkatapos noon, nang wala pa ring magawa si Ricardo kay Virginia, sa pamamagitan din ng kanyang pakikipagmatalikan sa mga buhong na hapon, ang dalaga namán ang dinakip at dinalá sa kabundukan pinagpatayán sa amá nito. At doon, sa pamamagitan ng lakás at pagbabanta ay hindi tumugot hanggang sa di maigupo at malapastangan ang kabanalan ng pagkababae ni Virginia; pinalagda pa rin ni Ricardo ang dalaga upang ang iláng bahagi ng mga pag-aari nito ay mapalipat sa kanyá, anupá't sa lahat ng katampalasanan at kasamang magagawa ng isáng tao, ang inasal na yaon ni Ricardo ay wala nang katulad.

Isang gabi sa loob din ng kasukalang yaon na kinalalagyan ni Virginia at ni Ricardo na kasama ng mga sundalong hapon ay rádinig na lamang nilá at sukát ang sunud-sunod na putok na isá-isáng ikinamamátáy ng mga buhong na hapon. Si Ricardo ay humawak din ng baril at nakidigma sa piling ng kanyang mga kasama. Nang silá'y wala nang magawa at náikikini-kinitang patungo na silá sa pagkaubos ay nakaisip ng isá pang lalong kabuhungán, ang patayin si Virginia yamang ito ang nagbunsod sa kanyá ng pagkakapatungo sa pook na yaon. Ang babai ay kanyang iginapos sa punung-kahoy at pagkatapos ay tumawag ng

isáng sundalo upang siyang bumaril, subáli't nang sandaling isásagawa na lamang ito ay siyang pagdating ng isáng gerilya na umulos ng patalim sa bábaril na ikinamatáy nito agád at pagkatapos ay pinaputukan ang buhong na si Ricardo na noon di'y naghingalo. Lumapit sa nakagapos na babai upang ito ay kalagán, nguni't di pa natatapos na gawin ay isáng ligaw na punlo ang sumawi sa matapang na kawal.

Nang magsirating ang mga tapát na kawal ng bayan at makalagán ng gapos si Virginia ay nilapitan nito ang kanyang tagapagligtás na nakalugmok na siyang pinuno ng mga gerilya, at gayon na lamang ang kanyang pagtataká nang mákilalang si Raul ang lalaking yaon. Ang sugatán ay hindi pa patáy, may kaunti pang hiningáng nálalabi kayá't nang idilat ang mga matá nito at mákitang si Virginia ang may kalong sa kanyá ay nápangiti sa gitna ng mahapding kirot na likha ng kanyang sugat at ang násabi:

—Virginia, kay-palad ko sa mga sandaling ito, sapagká't ako'y mamamátáy na náikikita kitá, salamat sa iyo sa pagpapahalagá mong ito!—At pagkawika ay pamuling pumikit upang huwáng nang dumilat kailán man. Natupád niyá ang salitang ang pangalan ni Virginia ang kahuli-hulihang tatawagin sa sandali ng kanyang kamatayan.

Sa harap ng gayong malungkot na pangyayari si Virginia ay lumuluhang niyakap ang bangkáy ni Raul, hinagkán ng maraming ulit at siyá'y nagsisi sa kanyang kabaliwang nagawa.

At, noong pistá ng mga patáy sa isáng ulilang puntod na kinalalagyan ng isáng kurus na puti ay nároroon si Virginiang mata-

## Ang Buhay . . .

(Karugtong ng nasa pahina 15)

Margarita! Kay-gandang pangitain! Isang larawan ng dalagang malinis ang budhi at puso at isinilang sa kabukiran ng Alemanya, mapagmahál, paniwalain. Umibig, na isáng pag-ibig na marangál at taimtim sa puso, kay Fausto. Ito naman ay lalong nagsikap sa pagtuklas ng karunungan at pinabayaang pumailanlang ang kanyang isipan sa langit ng bagong diwa at bagong karunungan upang idulot ang lahat sa kanyang minamahal na Margarita.

Ang Fausto ni Goethe ay kaiba sa maraming Fausto ng Alemanya noong unang panahon. Ang mga unang Fausto ng isang daan at dalawampu't pitong manunulat ay pangahas, walang pananagutan at nahulog sa impiyerno; ang Fausto ni Goethe ay matalino, pangahas nguni't may kakayahán (mistulang larawan ng mga mamamayan sa Alemanya) at hindi nahulog sa impiyerno bagama't sumuway sa katuruan ng Roma. At ang tampok ng alamat na sinulat ni Goethe ay ang larawan ng dalawang alemana: masunurin, maganda, marangal at tapat sa pagmamahal.

(Ang pinagkunan ng mga talu ay ang mga sumusunod: *Historie von D. Johann Fausten; Warhafftige Historie ni Widmann; Biblioteca Universal; Biblioteca Internacional; Popular Encyclopedia; K. J. Scher: Faust Von Goethe; Madame Stael: De l'Allemagne; Baron Blaze de Bury: Essai sur Goethe et le second Faust; D. Guillermo English: El Fausto.*)

intim na ipinagdárásal ang káluluwa ng binatang labis niyang pinakaapi na ngayoy walang kapantáy sa kagitingan ng kanyang pagpapahalagá.

## Ang "Papel-de . . .

(Karugtong ng nasa pahina 14)

lilimampuing séntimos, pipisuhin, lilimahin, sasampuni, lilimampuin, sasandaanin at lilimandaaning piso. Anóng gaganda ng pagkakáguhit at anóng dirikt ng di-masasagwang kulay na ginamit! At upang mapatunayan, nang walang munti mang pag-aálinlangan, na ang mga salaping-papel na itóng palálabasin ng Central Bank ay talagang "sa Pilipino at pará sa Pilipino", ay di lamang nagtaglay halos lahat ng larawan ni Rizal, kundi ginamitan pa ng panáy na mga salitang tagalog, na pinaraan pa't ipinawasto sa Surián ng Wikang Pambansa, bago ipinadalá sa limbagang pinagti-tiwalaang gumawa. Ang pinagpadalang limbagan ay sa Tokyo rin at hindi rito; nguni, sapul noón, na nakapangalahati na ang taóng 1944, ay hindi na nábabalik, at munti mang balita sa nangyari, ay wala nang nátagpap ditto, hanggang datnan ang "Republikang" iyón at ang Hukbóng Haponés na kinásasandigán niyá ng kalagim-lagim na babalang . . . "Oras Mo Na!"

Sa lipú-lipunán ng matataás na taumpamahalaán noón, ay nagkapanahon kamang makarinig ng iláng pahiwatig tungkol sa mga dahilán ng di-pagkatuloy ng Central Bank at tungkol sa pagkabigo ng nakahanda nang limbaging mga salaping-papel na talagá nang pilipino. Kaipala, ang mga pangyayaring aming nahiwatigan ay makatutulong nang malaki sa paglilimi at paglinaw ng karapatán ng Pilipinas na makasingil sa Hapón ng mga katumbas na halagá ng mga nawalan ng halagang daan-daang angaw na pisong ipinagpilitan niyá ritong gugulin, sa pamamagitan ng nangásabing *papel-de-hopón*.

Sumama sa malaking Lupon ng mga Pinunong Pilipinong nagsadya sa Tokyo ang nooy Kagawad sa Pananalapi ng Pilipinas. At sa mga taglay niyang layunin sa pagdulóg sa iláng matataás na tanggapa't pinuno roóng maykagnayán sa mga súliranin ng pananalapi, ay kabilang ang mga sumusunod:

1. Kung gaano ang kíkilanlin ng dalawang pamahalaán na tumbasang halagá ng PISO ng Pilipinas at YEN ng Hapón.

(Tátapusin)

ABANGAN ANG—  
SALIN SA TAGALOG NG

**And Now Comes  
Roxas**

Na simulat ni

FELIXBERTO G. BUSTOS  
(Kabalitang Pilipino sa Digma)  
Aklát na kababasahan ng mga kilos at gawain ni Hen. Roxas sa panahon ng mga hapon.

**CENTURY ART CO., INC.**

624 R. Regente

445-447 Misericordia

**Outdoor Advertising**

**Electrical Contractors**

**BILLBOARDS**

**INDIRECT LIGHTING**

**SIGNS**

**POSTERS**

**DISPLAY LIGHTING**